

1955 YILINDA KIBRIS MESELESİNDE
TÜRK HÜKÜMETİ VE TÜRK KAMU OYU

Doç. Dr. Fahir H. ARMAOĞLU

Kıbrıs dâvamızın aziz şehidi,
arkadaşım Güner Türkmen'in
Aziz Ruhuna...

1. Konunun Mahiyeti :

Kıbrıs meselesi, 1954 yılının sonundan 1959 Martına kadar Türk ve Yunan hükümetleri arasında resmî bir anlaşmazlık olarak, iki memleketin münasebetlerini zehirleyen bir konu halinde devam ettiği gibi, Nato camiâsının da en önemli bir meselesi halinde dört buçuk yıl süre ile hür dünyanın bakışlarını üzerinde tutmuştur. 1954 yılında Yunanistanın meseleyi Birleşmiş Milletler önüne getirmesile, mesele resmî alana intikal etmiş ve meselenin devamınca Türk hükümeti ve kamu oyunun davranışı çeşitli ve enteresan safhalar geçirmiştir. Bu safhalardan en ilgi çekeni 1955 yılındakidir. Zira, Türkiyenin meseleye resmen taraf oluşu veya hiç değilse İngiltere ve Yunanistan tarafından resmen taraf olarak tanınması bu yılda olmuştur. İkincisi, bu olay, Türk hükümetinin o yıla kadar olan davranışında çok önemli bir değişiklik meydana getirmiştir. Üçüncüsü, 1955 yılı, Kıbrıs meselesinin resmî bakımdan ilk yılını teşkil etmiştir. Dördüncüsü, 1955 yılında Türk dış politikası da enteresan gelişmeler göstermiştir. Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs anlaşmazlığı hararetlenirken, Türkiyenin büyük bir emekle meydana getirdiği Balkan Paketi sarsılmaya başlamış, Bağdat Paketi ise, ona cephe alan Mısır ve Suriyenin tahrikleri ile Ortadoğuda genel bir kaynaşmaya sebep olmuştur. Nihayet, 1955 yılı, ondan sonraki yıllara nisbetle çok daha ilgi çekici olaylarla doludur. Bu sebeple, 1955 yılını inceleme konusu olarak almayı uygun gördük.

2. 1955 e kadar meselenin durumu :

1955 den önce Kıbrıs meselesi Türk ve Yunan hükümetleri arasında açık bir çatışma haline gelmemiştir. Bu safhada mesele daha ziyade iki memleket basını ve kamu oyları arasında bir polemik konusudur. Türk hükümetleri meseleye karşı bir çekingenlik göstermekte ve bir anlaşmaz-

lık konusu yaratmamak endişesi içindedir. Fakat Türk kamu oyu, Yunanistanda Kıbrıs konusunda yazılanları ve gösterilen faaliyeti yakından takip ile, zaman zaman tepkilerini göstermekten geri kalmamaktadır. Bu devrede Türk hükümetlerinin davranışı ile Türk kamu oylarının davranışları arasında açık ve belirli bir farklılık vardır.

Meselenin asıl hararetlenmeye başlaması 1948 lerde başlar. Mesele Yunanistan tarafından tahrik edilmektedir. Bu bakımdan 1948 - 1949 yılları ilgi çekicidir. Zira bu sıralardadır ki, Yunanistanda, İkinci Dünya Harbinin sona ermesile ve komünistlerin tahriki ile başlamış olan iç harp sona ermiştir. 1947 Martında Birleşik Amerika tarafından, Türkiye ve Yunanistana 400 milyon dolarlık bir askerî yardımı derpiş eden Truman Doktrini ilân edilmiştir. Yine aynı yıl, Avrupanın hür memleketlerinin ekonomik kalkınmalarını sağlayacak olan Marshall Plânı uygulanmaya başlamıştır. Nihayet, 1945 Temmuzundanberi İngilterede iktidarda bulunan İşçi Partisi, 1947 de Hindistanı, 1948 de de Filistini terketmiştir. Bu müsait siyasî şartların doğması ile ki, Kıbrıs rumlarının Yunanistana iltihak ve Yunanlıların da Kıbrısı ilhak faaliyetleri birdenbire artmıştır. (1) Bununla beraber, Yunan hükümetinin resmî davranışında bir çekingenlik vardır. Bunun sebebi, Türkiye ile Yunanistanın Nato'ya katılmak hususunda müşterek faaliyet sarfetmeleridir.

Mamafih, Türk basını meseleye karşı ilgi ve tepkisini hiçbir zaman kesmemiştir. Türk basını bu meselenin taşıdığı anlaşmazlık tohumlarını o zamandan sezmiş gibidir. 1 Eylül 1949 tarihli *En Son Dakika* gazetesinin bir yazısında şöyle deniyordu.: «Her halde uzak olmayan bir günde Kıbrıs işinin belkide milletlerarası bir mesele olması ihtimali kuvvetlidir. Bu meselede Türkiyenin vaziyeti uzaktan seyirci olarak kalmak değil, açılan dâvanın içersine karışmaktır.»

1949 - 1954 arasında Türk kamu oyunun davranışı şu noktalar etrafında konsantre olmuştur (2) :

(1) 1945 - 1949 arasında Kıbrısın durumu için bak.: George KIRK, *The Middle East, 1945 - 1950*, (Survey of International Affairs), London, R. I. I. A., Oxford University Press, 1954, pp. 159 - 187

(2) Bu devrede Türkiyede yayınlanan yazıların en önemlilerine örnek olarak şunları gösterebiliriz : Cihad BABAN, «Bir Yunan gazetesine cevap», *Tasvir* (İstanbul), 17 Ocak 1948; Cihad BABAN, «Türk - Yunan Dostluğu Sarsılmamalıdır», *Tasvir* (İstanbul), 29 Ağustos 1949; Asım US, «Kıbrıs ve Batı Trakya», *Vakit* (İstanbul), 31 Ağustos 1949; Feridun Osman MENTEŞEOĞLU, «Kıbrıs Adası Hakkında», *Ulus* (Ankara), 16 Aralık 1949, Bahadır DÜLGER, «Kıbrıs Meselesinde Yeni Bir Safha», *Zafer* (Ankara), 21 Şubat 1951; Sedat SİMAVİ, «Yine Türk Kıbrıs», *Hürriyet* (İstanbul), 25 Şubat 1951; Abidin DAVER, «İngiltere Kıbrısı Yunanistana

1) Yunanistanın Kıbrıs meselesini ortaya atması, Türk - Yunan dostluğunu sarsacağı için, ağır bir hatadır. Halbuki Balkanlar ve Doğu Akdenizin komünist tehlikesine karşı güvenliği bakımından bu dostluk zaruridir.

2) Kıbrıs meselesinde, Kıbrıs rumları kadar Kıbrıs komünistleri de rol oynamaktadır ki, Türkiyeyi korkutan da asıl budur.

3) Kıbrıs adası Türkiyenin güvenliği bakımından hayati bir topraktır. Türkiye, komünistlerin oyununa gelen zayıf bir Yunanistana bu adayı terkedemez. Türkiyenin güvenliği bakımından ada ya İngilterenin elinde kalmalı; ya da, İngiltere çekilecekse eski sahibi Türkiyeye iade edilmelidir.

4) Kıbrıs Yunanistana geçtiği takdirde, bütün Anadolu kıyıları Yunanistan tarafından çember içine alınacaktır ki, Türkiye buna müsaade edemez.

5) Batı Trakya ve Oniki Adadaki Türklere yapılan muamele meydana iken, Türkiye Kıbrıstaki 80 - 100 bin ırkdaşını Yunanistanın keyfi ve yıkıcı idaresi altına bırakamaz.

Yine 1949 - 1954 devresinde Türk kamu oyunun meseleye karşı ilgisini göstermek için şunu da söyleyelim ki, bu devrede Türkiyede Kıbrıs- la ilgili bir takım dernekler de kurulmuştur. Şöyle ki : 1948 de Ankarada Kıbrıs Türk Kültür Derneği, 1951 de Ankarada Kıbrıs Klübü, 1954 de İstanbulda Kıbrıs Türktür Cemiyeti gibi.

Türk Gençliği de meseleye karşı ilgisiz kalmamıştır. Çeşitli vesilelerle tertip edilen mitinglerde gençlik, his ve ilgisini devamlı olarak ifade etmiştir. Meselâ Türk Gençlik Teşkilâtı tarafından 14 Aralık 1949 da İstanbulda, Yüksek tahsil gençliği 16 Ocak 1950 de İstanbulda, 22 Ocak 1950 de İzmirde, Türkiye Millî Talebe Federasyonu 24 Şubat 1951 de Ankarada mitingler tertip etmişler ve Türkiye Millî Gençlik Komitesi de

Veremez», Cumhuriyet (İstanbul), 21 Aralık 1951; Hikmet BAYUR, «Yunan Dışişleri Bakanının Ziyareti Dolayısıyla», Kudret (Ankara), 30 Ocak 1952; Sedat SİMAVİ, «Millî Dâvamız», Hürriyet (İstanbul), 4 Haziran 1953; Sedat SİMAVİ, «Mareşal Papagos'a Açık Mektup», Hürriyet (İstanbul), 27 Haziran 1953; «Kıbrıs Türktür», Yeni Sabah (İstanbul), 3 Ekim 1953; Selim Ragıp EMEÇ, «Kıbrıs Dair», Son Posta (İstanbul), 11 Temmuz 1954; Altemur KILIÇ, «Kıbrısın Mukadderatı ve Türkiye», Vatan (İstanbul), 16 Temmuz 1954; M. NERMİ, «İngiltere ve Kıbrıs Dâvası», Yeni İstanbul (İstanbul), 5 Eylül 1954; Rifkı Salim BURÇAK, «Kıbrıs İşinde Hattı Hareketimiz», Zafer (Ankara), 11 Eylül 1954; Yusuf Hikmet BAYUR, «Kıbrıs İşinde Gerçek Durum», Akşam (İstanbul), 1 Aralık 1954.

16 Temmuz 1952 de yayınladığı bir beyannamede (3), Kıbrısın, çeşitli sebeplerle, Türkiye'ye ait olması tezini savunmuştur. 30 Temmuz 1954 de Yunan muhalefet partilerinin Kıbrısın ilhakını «millî dâva» olarak ilân etmeleri ve Yunanistanın da Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletlere götürmeye karar vermesi, Türk gençliği üzerinde derin bir tepki uyandırmıştır. Türkiye Kıbrıs Komitesi 16 Ağustos 1954 de yayınladığı beyannamede, Türk hükümetinin Kıbrıs meselesine müdahalesini istediği gibi (4), Türkiye Millî Talebe Federasyonu da 28 Ağustos 1954 günü İstanbulda en büyük toplantılarından birini tertip etti (5). Bu toplantıya, bütün siyasî partiler, işçi sendikaları ve Kadınlar Birliği temsilcileri katılmışlardır. Toplantıdan önce İstanbulda bulunan Başvekil Adnan Menderes, Kıbrıs Komitesi üyelerini kabul etmiş ve «Kıbrıs asla Yunanlıların olmayacaktır» demiştir. Toplantıya C. H. P. Genel Başkanı İsmet İnönü ile Genel Sekreter Kasım Gülek de birer mesaj göndermişlerdir.

Türkiye Millî Talebe Federasyonundan bir grup, aynı gün İzmirde de aynı mahiyette bir toplantı tertiplemiştir.

Milletvekilleri tarafından da Kıbrıs meselesi zaman zaman Türkiye Büyük Millet Meclisinde ortaya atılmıştır.

Türk kamu oyunun bu heyecanlı ilgisine rağmen, 1955 e kadar Türk hükümetlerinin davranışı pasif ve zayıf olmuştur. Bunun başlıca sebebinin, Türk hükümetlerinin, İngilterenin Kıbrısın çekilmiyeceğine dair besledikleri kanaat teşkil etmektedir. 17 Aralık 1949 da Hariciye Vekili Necmeddin Sadak, İstanbulda gazetecilere verdiği bir demeçte, «İngilterenin Kıbrısı başka bir devlete vermek istediği hakkında hiçbir sezinti yoktur» diyordu (6). Hariciye Vekili Sadak, T. B. M. M. Bütçe Komisyonunda 4 Ocak 1950 tarihli demecinde de aynı kanaati tekrarlamıştır (7). Meclisin 23 Ocak 1950 tarihli oturumunda Sinop Milletvekili Cevdet Kerim İncedayı (C. H. P.) Kıbrıs meselesini ortaya atınca, Hariciye Vekili Sadak, yukarıdaki kanaatini bir kere daha tekrarlıyarak «gençlerimiz beyhude yere heyecana kapılıyorlar» demiştir (8).

D. P. İktidarının ilk Hariciye Vekili Fuat Köprülü de, T. B. M. M.'nin 20 Haziran 1950 tarihli oturumunda, Kıbrıs meselesi diye bir mesele mevcut olmadığını bildirmiştir (9). Yine Köprülü, 24 Şubat 1951 de

(3) Beyanname için bak.: Cumhuriyet (İstanbul), 17 Temmuz 1952

(4) Bak.: Hürriyet (İstanbul), 17 Ağustos 1954

(5) Bu toplantı için bak.: Hürriyet (İstanbul), 29 Ağustos 1954.

(6) Ulus (Ankara), 18 Aralık 1949

(7) Cumhuriyet (İstanbul), 5 Ocak 1950

(8) Cumhuriyet (İstanbul), 24 Ocak 1950

(9) Cumhuriyet (İstanbul), 21 Haziran 1950

Meclisteki bir demecinde, «Şarkî Akdeniz statüsünde herhangi bir tebedülât bahis mevzuu olduğunu veya olacağını zannetmiyorum» demiştir (10). Fakat Hariciye Vekili Fuat Köprülü'nün 20 Nisan 1951 de verdiği bir demeç, Türk hükümetlerinin o vakte kadar olan tutumunda bir değişiklik meydana geldiği sanısını uyandırmaktadır. Bu demecinde Köprülü, «Kıbrıs bizi çok yakından ilgilendirmektedir. Statüsünde bir değişiklik bahis konusu olursa, bunun, bizsiz ve haklarımıza aykırı şekilde yapılmasına imkân bırakmayız» demiştir (11).

Fakat bu değişikliğin arkası gelmedi. Çünkü Türkiye 1952 Şubatında Nato'ya katılınca, aktif bir dış politika takibine başladı. Bahis konusu olan, Balkanlarda ve Ortadoğuda yeni savunma sistemlerinin kurulması idi. 28 Şubat 1953 de, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında Dostluk ve İşbirliği Antlaşması ve 9 Ağustos 1954 de de Balkan İttifakı imzalandı. Bu atmosfer içindedir ki, 9 Eylül 1953 ve 9 Eylül 1954 de İzmirde Kıbrıs mitingleri tertip edilmek istendiği zaman buna hükümetçe müsaade edilmedi. Hükümet, Balkan işbirliğinin havasını bozmaktan ve Kıbrıs meselesini de tahrik etmekten kaçınır görünüyordu.

Türk Hükümetinin bu çekingen durumuna ve Balkan ittifakını birinci plânda tutmasına rağmen, Yunanistan ilk defa olarak meseleyi 16 Ağustos 1954 de Birleşmiş Milletlere götürdü. Siyasî Komisyonun 14 Aralık 1954 tarihli toplantısında Türk Başdelegesi Selim Sarper, yaptığı uzun konuşmada (12), Yunan iddialarına tarihî, coğrafî, stratejik, ekonomik ve hukukî bakımlardan cevap verdi. Türkiyenin bu sıradaki tezi, Kıbrıs statüsünün değiştirilmesine aleyhtardır ve İngilterede kalmasını istemektedir. Siyasî Komisyonun 24 Eylül tarihli toplantısında Selim Sarper, «Bizim fikrimizce, Kıbrıs adasının idaresi doğrudan doğruya İngilterenin dahili bir meselesidir» demiş ve 14 Aralık toplantısında da, «Kıbrısın andlaşmalarla tesbit edilmiş statüsü muteberdir ve muteber kalmaktadır» demiştir.

Birleşmiş Milletler Siyasî Komisyonu, 15 Aralık 1954 de, mesele hakkında karar almanın uygun olmayacağına karar vererek işin içinden sıyrılmıştır. Bu karar Türk hükümetince büyük bir sevinçle karşılandı. Başvekil Adnan Menderes, 18 Aralık 1954 de, Anadolu Ajansına verdiği bir demeçte, «Bu mesele tamamen kapandığı için, artık müttefikimiz Yunanistanla aramızdaki dostluğun hattâ gölgelenmemesine bile dikkat ve itina etmek zamanı gelmiş bulunuyor» diyordu (13). Yani Türk Hükümeti

(10) *Ayın Tarihi*, Şubat 1951, no. 207, s. 178

(11) *Hürriyet* (İstanbul), 21 Nisan 1951

(12) Bu konuşmanın Türkçe metni için bak.: *Ayın Tarihi*, Aralık 1954, no. 253, ss. 110 - 123

(13) *Ibid.*, s. 109

artık Kıbrıs meselesini kapanmış telâkki ediyordu. Halbuki Kıbrıs meselesi asıl bundan sonra, 1955 yılından itibaren alevlenmeye başlayacaktır. *Forum* Dergisi, Birleşmiş Milletler kararını ele alan bir yazısında, «Bu mesele kapanmamıştır, bitmemiştir. Bu birinci maçı. Bunun daha rövanşları olacaktır. Nihai zafer veya hezimet bunlar tâyin edecektir» (14) diye yazıyordu. Gerçekten Yunan Hariciye Vekili Stefanopulos da bu sırada verdiği bir demeçte, «Yunan hükümeti, Kıbrıs halkının isteği yerine gelinceye kadar bugünkü politikasına ciddiyetle devam edecektir» diyordu.

Türkiye ve Yunanistan, Kıbrıs meselesinin en kritik safhalarından biri olan 1955 yılına bu atmosferle girdiler.

3. 1955 Temmuzuna Kadar Olan Safha :

Türkiyenin 1954 yılı sonunda bu derece yumuşak davranmasını iki sebebe bağlayabiliriz : Birincisi, Balkan İttifakı imzalanalı henüz birkaç ay olmuş ve daha mürekkebi bile kurumamıştı. Bu durum karşısında, Birleşmiş Milletlerin meseleyi halletmek amacı ile vereceği bir formül kararı, Türkiye de bu karara karşı tepkisiz kalmıyacağından, meseleyi ciddi bir anlaşmazlık haline getirebilir ve bu ise, yeni imzalanmış olan ittifakı o anda parçalıyabilirdi. İkincisi, Balkan İttifakı başarısından sonra, Türk Hükümeti, ikinci bir başarı teşebbüsüne girişmiş ve Ortadoğuda da bir ittifak sistemi kurmak için faaliyete geçmişti. Bu faaliyet, 1945 denberi Ortadoğunun bir çıbanı olarak devam eden Süveyş anlaşmazlığının halledilmesi üzerine, 1954 Ekiminde başlamıştı. Bu konuda önce Irak ile Türkiye anlaştı ve başta Mısır olmak üzere diğer Ortadoğu devletleri nezdinde de teşebbüse geçildi. Birleşmiş Milletlerin 15 Aralık 1954 tarihli kararı bu sırada verildi. Eğer bu karar, ortaya bir hal sureti koyan bir karar olsa idi, Türkiye bununla meşgul olmak zorunda kalacağından, Ortadoğudaki faaliyeti de sekteye uğrardı. Birleşmiş Milletlerin hiçbir hal sureti vermemesinden ötürü Türkiyenin duyduğu sevincin ikinci sebebi buydu.

Fakat Türkiyenin Ortadoğu savunma sistemi hakkındaki teşebbüsleri müspet sonuç vermeyince, diğer devletlerin arkadan gelecekleri ümidi ile, Türkiye ve Irak 24 Şubat 1955 de Bağdat Paktını imzaladılar. Lâkin düşünülenler gerçekleşmedi. Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan bu pakta karşı cephe aldılar. Bu memleketlerin pakta karşı gösterdikleri muhalefet üzerine, Ürdün ve Lübnan Bağdat Paktına katılmaya cesaret edemediler. Mamafih, bu iki memleket Mısır-Suriye blokuna da katılmadılar.

(14) *Forum* (Ankara), 1 Ocak 1955, sayı 19, s. 7

Mısır ve Suriyenin muhalefetini tesirsiz bırakmak için, Türkiye, yeni üyelerin katılması ile Pakta genişletmek istedi. Gerçekten Pakta ilk katılan devlet İngiltere oldu. Fakat bu bir şey ifade etmezdi. Aksine, İngilterenin katılması Mısır - Suriye blokunun eline yeni bir silâh verdi. İngilterenin, dokuz yıl süren İngiliz - Mısır Süveyş anlaşmazlığındaki tutumu bir tarafa bırakılsa bile, bu devlet, Ortadoğu halklarının gözünde sömürgeciliğin canlı sembolü idi.

Bağdat Pakta ikinci olarak Pakistan katıldı. Türkiye Reiscumhuru 13 - 28 Şubat 1955 tarihleri arasında Pakistanı ziyaret etti. Bunun arkasından, 1 Nisan 1955 de, Türkiye ve Irak Pakistanı pakta katılmaya davet ettiler. Bununla beraber, Pakistan ancak 23 Eylül 1955 de pakta katıldı. İran için de durum aynı oldu. Bu devlet de ancak 3 Kasım 1955 de katıldı.

Fakat asıl bahis konusu olan Arap devletlerinin katılması idi. Bilhassa Lübnan ve Ürdün üzerinde duruluyordu. Lübnan Reiscumhuru Camille Chemoun, 1 - 10 Nisan 1955 tarihleri arasında Türkiyeyi ziyaret etti. Bu ziyaret hiçbir sonuç vermedi. Ürdün nezdinde yapılan teşebbüsler de aynı durumda idi. Mısır ile Suriyenin muhalefeti ise günden güne artmaktaydı. Bu iki devlet Bağdat Pakta aleyhindeki kampanyalarına adanmaklılı hız vermişlerdi. 1955 baharında, Türkiye - Suriye münasebetleri adanmaklılı bozulmuştu. Bu suretle Bağdat Pakta, Ortadoğu memleketleri arasında birleştirici bir rol oynamak isterken, aksine Ortadoğuyu parçalamıştı. Bir tarafta Bağdat Pakta devletleri grubu, öte tarafta Mısır - Suriye - Suudi Arabistan grubu ve bu iki grup arasında da tarafsız kalmaya çalışan ve tabiatile güç durumda bulunan Ürdün ve Lübnan. Bu durumun kabahatini sadece Türkiyeye yükliyecek değiliz. Mısırın ve Albay Nâsırın tahrik edici kampanyasını Ortadoğunun parçalanmasında önemli bir faktör olarak kabul etmek gerekir. Albay Nâsır, Bağdat Pakta, Ortadoğu liderliğinin kendi elinden alınması şeklinde görmüştür. Fakat, Bağdat Pakta'nın, gayeyi gerçekleştirecek şartlar iyice ve sağlam bir şekilde hazırlanmadan kurulduğu ve kurulmasında acele edildiği de bir gerçektir.

1955 yılının ilk yarısında Türkiyenin Ortadoğudaki durumu bu şekilde bozulmuş iken, Balkan İttifakı da önemli sarsıntılar geçiriyordu. Türkiye Başvekili Adnan Menderes 4 - 9 Mayıs 1955 tarihleri arasında Yugoslavyayı ziyaret etti. Bu ziyaret iki bakımdan önem taşımaktadır. Bir defa, Türkiye Başvekilinin ziyareti, Sovyet Başvekili Bulganin ile Sovyet Komünist Partisi Birinci Sekreteri Khrushchev'in Mayıs 1955 sonunda yapacakları ziyarete bir - iki hafta tekaddüm etmekteydi. Bu sırada Sovyetler, Yugoslavya ile 1948 denberi kesilmiş olan münasebetlerini ihyaya kararlı bulunuyorlardı. İkincisi, Sovyet Rusyanın Yugoslavya ile münase-

betlerini düzeltme arzusu karşısında, Yugoslavya şimdi Balkan İttifakına karşı durumunu değiştirmeye başlıyordu. Bu değişikliği, Başvekil Menderes'in ziyareti sırasında verilen karşılıklı nutuklarda açık olarak tesbit etmek mümkündür. Yugoslavya Federal İcra Konseyi ikinci başkanı Edward Kardelj, 6 Mayıs'ta Türkiye Başvekili şerefine verdiği yemekte söylediği nutukta şöyle diyordu: «Balkan İttifakı, dünya sulhü ufuklarının fazla karanlık görüldüğü bir zamanda teessüs etmişti... O zamandanberi dünyada birçok şeyler değişmiş, daha devamlı barış ihtimalleri bugün daha ziyade hakikat sahasına girmiştir. Fakat bu, Balkan İttifakının herhangi bir şekilde değerini kaybetmiş olması demek değildir» (15). Kardelj, bu nutkunda, Sovyetlerin o sırada bol bol propagandasını yaptıkları «barış içinde birarada yaşama» sloganını da benimsemiş görünüyor ve şunları söylüyordu: «Hiçbir gayret, milletlerarası gerginliğin azalmasını, sulh içinde müşterek yaşamayı ve milletlerarası anlaşma temayülünü kuvvetlendirdiği takdirde, fuzulî veya külfetli sayılmamalıdır» (16).

Başvekil Menderes'in bu nutka verdiği cevap ise, çok daha farklı bir görüşün ifadesi idi ve Başvekil şöyle diyordu: «Kanaatimizce, dünyanın umumi vaziyetindeki gerginliklerin biraz gevşemeye doğru gittiğine dair olan nikbin iddialar, ciddi sebeplere istinat etmekten ziyade, hislere hitap etmektedir... Bu bakımdan Balkan Paktımızı, hem Balkanlarda emniyetin tesisi, hem de emniyetimizin sıkı sıkıya bağlı bulunduğu daha geniş bölgenin selâmeti için çok hayırlı bir eser olarak görmekte devam ediyoruz» (17).

Sovyet liderlerinin Belgradı ziyaretlerinin arifesinde Türk hükümetinde bariz bir cansıkkınlığı müşahade edilmektedir. Başvekil Menderes'in Belgrad'dan dönüşünden bir hafta sonra, 15 Mayıs 1955 de, Türk hariciyesinin Anadolu Ajansı vasıtasile yayınlanan bir tebliğinde, bu cansıkkınlığının en belirli işaretlerini görmek mümkündür. Tebliğde şöyle deniyordu: «Sovyet Rusya hükümetinin, dünyadaki gerginliğin izalesi ve sulhün tesisi mevzuunda girişmiş olduğu ve bilhassa son zamanlarda büyük bir hız ve vüs'at verdiği propagandalarının, Yugoslav liderleri üzerinde tesir yapmaktan hâli kalmadığı malûmdur. Diğer taraftan, Yugoslav dostlarımız, Sovyet Rusya ve diğer kominform âzası devletlerle olan münasebetlerini 'tabiileştirmek, şeklinde ifade olunan bir politikayı tercih etmektedirler.... Belgrad görüşmelerinin, hakiki sulhün tesisi ve sulh-sever milletlerin emniyetinin icabı veçhile kuvvetlenmesi yolunda sarfe-

(15) *Ayın Tarihi*, Mayıs 1955, no. 258, s. 131 - 132

(16) *Ibid.*, s. 132

(17) *Ibid.*, s. 134

dilmekte olan gayretler için zararlı olmasına Yugoslav müttefiklerimizin meydan vermiyeceklerine kaniiz» (18).

Böylece, bir taraftan Türkiyenin Ortadoğudaki münasebetleri bozulurken, öte yandan, kuruluşundan bir yıl bile geçmeden, Balkan İttifakı ciddi sarsıntılar geçirmekte ve çözülme işaretleri göstermekte idi. 29 Ağustos 1955 Londra konferansından sonra, Kıbrıs meselesi dolayısıyla Türk - Yunan münasebetlerinin tam bir çıkmaza girmesile, Balkan İttifakı yazılı bir vesika olmaktan ileri gidemiyecektir.

Türkiyenin dış münasebetleri böyle problemlerle karşı karşıya iken, Kıbrıs meselesi Türk dış politikasında belirli bir yer işgal eder görünmüyor. 1955 in ilk altı ayı içinde Kıbrıs hakkındaki tek önemli resmî demeç, Hariciye Vekili Fuat Köprülü'nün, Büyük Millet Meclisinde bütçe müzakereleri sırasında 27 Şubat 1955 günü söylemiş olduklarıdır. Hariciye Vekili şöyle diyordu : «Bu sene yeni bir mevzu olarak Birleşmiş Milletlere Kıbrıs işinin getirildiğini biliyorsunuz. Memleketimizi pek yakından alâkadar eden bu dâvada, dostluk ve ittifaklarımızın havasını bozmamak için azami itidal göstermekle beraber, bu işteki yakın alâkamızı pek tabii olarak tebarüz ettirdik» (19).

1955 yılının ilk aylarında Türk Hükümetinin Ortadoğudaki faaliyetleri, Türk basınının dikkatinin de esas itibarile bu faaliyetlere çevrilmesi sonucunu vermiştir. Bununla beraber, Türk basını Kıbrısla olan ilgisini de kaybetmiş değildir. Yunanistan, 1954 Aralık ayında Birleşmiş Milletlerde bir başarı elde edemeyince, dünyanın dikkatini bu adaya çevirmek ve bu suretle meseleyi alevlendirmek için Kıbrısta tethişçiliği tahrik etmeye başladı. O kadar ki, tethiş hareketleri arada sırada Kıbrıs Türklerine de yöneliyordu. Mamafih, bazı gazete ve dergilerimiz bu durumu daha önceden tahmin etmiş bulunuyorlardı. Meselâ, 1 Ocak 1955 tarihli *Forum* dergisinde şöyle yazılmıştı : «Kıbrıs rumlarının bundan böyle taşkınlık ve tazyiklerinin doğrudan doğruya ırkdaşlarımıza teveccüh edeceğinden şüphe etmeyelim» (20). 29 Ocak 1955 tarihli *Yeni İstanbul* gazetesinde de şöyle deniyordu : «Hazırlıklar bittikten ve yerliler silâhlendirildikten sonra, kanlı çarpışmaların başlaması çok mümkündür. Kime karşı bu ayaklanış ? İngilizlere karşı mı ? Görünürde öyle belki... Fakat hakikatte, evet hakikatte, Kıbrıs Türklerine karşı, silâhsız Türklere.... karşı» (21).

(18) *Ibid.*, s. 50

(19) *Ayın Tarihi*, Şubat 1955, no. 255, s. 115

(20) «Kıbrıs Meselesi kapandı mı?», *Forum* (Ankara), 1 Ocak 1955, sayı 19, s. 7

(21) M. NERMİ, «Kıbrıs ikinci bir Girit mi oluyor?», *Yeni İstanbul* (İstanbul), 29 Ocak 1955

Yunanistanın, tethişçiliği tahrik etmek suretile Kıbrısta şiddet yoluna başvurması, Türk basınının Yunanistana karşı olan hislerinin de sertleşmesi sonucunu vermiştir. İyi bir komşu ve sağlam bir müttefik olarak Yunanistan, Türk basını tarafından arzu edilen bir şey olmasına rağmen, Yunanistanın aksi yöndeki hareketi ve davranışları, Türk kamu oyunu da aynı yola sevk etmeye başlamıştır. Atina hükümetinin Fransızca yayınlanan resmî organının İngiltereyi tehdit eden yazılarına karşı *Tercüman* gazetesi, «Bu kadar açık tehditler savuran dost ve müttefik bir memleket tarihinde görülmuş şey değildir» diyordu (22). *Vatan* gazetesi de, «Eğer Yunanistan iyi bir komşu, müşterek gayelere bağlı bir memleket, güvenilir bir yoldaş mevkiinde bulunsaydı, bu bölgenin istikrarını korumak vazifesi ne kadar kolaylaşacak, bizimle Yunanistan arasında ne kadar verimli bir işbirliği devri açılacaktı» demektedir (23). *Yeni İstanbul* gazetesi ise şöyle diyordu: «Yunan davranışının Sovyetleri kat kat gölgede bıraktığını söylemek zorundayız. Dosluktan başka bir ad verilir buna» (24).

Yunanistanın Türk dostluğuna önem vermiyerek Kıbrıs meselesini şiddetli bir şekilde tahrik etmeye başlaması karşısında, Türk basını da Yunanistana karşı cephe almaya başlamakla beraber, aynı zamanda mukabil bir hücumda da geçti. Türk basını şimdi Batı Trakya ve Oniki ada meselelerini kurcalamaya başlıyordu (25). Bu meselenin ortaya atılmasının sebebi şuydu: Yunan hükümetinin demeçlerinde ve Yunan basınının yazılarında, Kıbrısta self-determination uygulandığı takdirde, Türklerin haklarının korunacağına dair garantiler veriliyordu. Bu durum karşısında Türk basını ister istemez Batı Trakya ve Oniki Ada Türklerine Yunanlıların yaptıkları muameleleri hatırlıyor ve Yunanlıların Kıbrıs meselesini tahrik etmelerine mukabele olmak üzere Batı Trakya ve Oniki Ada meselelerini tahrik ediyordu.

Temmuz ve Ağustos aylarının Londra Konferansının arifesini teşkil ettiği devreye Türk kamu oyu bu davranışla giriyordu. 1954 yılında olduğu gibi, Türk kamu oyu Yunanistandan gittikçe uzaklaşırken, 1955 yılının ilk altı ayı içinde Türk hükümetinin davranışında herhangi köklü bir

(22) Cihad BABAN, «Kıbrıs Dâvasında Yunanistan İngiltereyi tehdit ediyor», *Tercüman* (İstanbul), 2 Haziran 1955

(23) Ahmet Emin YALMAN, «Yunanistan Suçludur», *Vatan* (İstanbul), 24 Haziran 1955

(24) M. NERMİ, «Yunanistanın Barış Kundakçılığı», *Yeni İstanbul* (İstanbul), 25 Haziran 1955

(25) Bak.: Ahmet Emin YALMAN, «İkili Konuşma Olamaz», *Vatan* (İstanbul), 12 Nisan 1955; Ahmet Şükrü ESMER, «Batı Trakya ve Kıbrıs», *Halkçı* (Ankara), 17 Nisan 1955

değişiklik yoktur. 1955 ilkbaharında Türk - Yugoslav münasebetlerinin zayıfladığı ve Türkiyenin Ortadoğu devletleri ile münasebetlerinin bozulduğu bir sırada, Yunanistanla olsun münasebetleri ve dostluk ve ittifak havasını bozmamaya çalışan Türk hükümetinin bu davranışı ile, Türk kamu oyunun davranışı arasında büyük bir farklılık vardır. Bununla beraber, Haziran ayı sonunda İngilterenin Kıbrıs meselesi için Londrada bir konferans tertiplemeye karar vermesi ve bunun Türk kamu oyundaki tesirleri, bu farklılığı ortadan kaldırıp, Türk hükümeti ile kamu oyunun tutumlarında bir paralellik ve bir uygunluk meydana getirecektir.

4. *Londra Konferansının Arifesi :*

Yunanistanın, adada tethişçiliği devamlı olarak tahrik etmek suretiyle İngiltere üzerinde bir baskı yaratma taktiği nihayet muvaffak olmuş görünüyor. Adada iç huzursuzluğun günden güne artması karşısında, meseleye bir hal çaresi bulmaya karar veren İngiliz hükümeti, 30 Haziran 1955 de Avam Kamarasında, Türkiye ile Yunanistanın da katılmasıyla Londrada bir konferans toplamaya karar verdiğini açıkladı. Konferansın gayesinin, «Kıbrıs da dahil olmak üzere Doğu Akdenize müteallik siyasî ve askerî meselelerin müzakeresi» olarak ilân edilmesi de enteresandır. Gayenin bu şekilde ilânı ile, sadece bir adanın statüsünün değişip değişmemesi bahis konusu olmadığı, fakat ondan çok daha şumullü olmak üzere Doğu Akdeniz'in siyasî ve askerî durumunun bahis konusu olduğu belirtilmek isteniyordu.

Diğer bir ilgi çekici nokta da, bu konferansa Türkiyenin de davet edilmesiydi. Bu suretle Türkiye, İngiltere tarafından, anlaşmazlığa resmen taraf olarak kabul edilmiş oluyordu. Halbuki bu tarihe kadar Yunanistanın iddiası, Lozan Andlaşması ile Türkiyenin Kıbrıs üzerindeki her türlü haklarından feragat ettiği, dolayısıyla Kıbrıs konusunda herhangi bir söz hakkı bulunmadığı idi. Şüphe yok ki, İngilterenin Türkiyeyi resmen meseleye taraf olarak kabul etmesi, Yunanistanın karşısına aynı zamanda Türkiyeyi de çıkarmak gibi bir taktiğin ifadesiydi. Gerçekten, Londra konferansından itibaren dört yıla yakın bir süre ile, Kıbrıs meselesinde çarpışan taraflar esas itibarile Türkiye ve Yunanistan olacaktır.

Londra konferansı, Türk hükümetinin o zamana kadarki yumuşak tutumunu terketmesine ve sert bir davranış almasına sebep oldu. Bu şekilde Türk hükümeti ile Türk kamu oyunun davranışları arasında bir paralellik meydana geldi. Türk hükümeti bakımından ortaya çıkan bu değişikliği şu sebepler etrafında tophyabiliriz :

1) İngilterenin Kıbrıs için üçlü bir konferans toplaması, artık meseleye bir hal çaresi bulma kararında olduğunu gösteriyordu. Bu durum

karşısında artık Türk hükümeti de kesin bir karar almak ve bu kararını yürütmek ve Türkiye için zararlı olabilecek bir hal çaresini behemahal önlemek zorunda bulunuyordu.

2) Türk Hükümetinin de Londraya davet edilmesi, gerek Yunan hükümetinde ve gerekse Yunan kamu oyunda bir sinirliliğe sebep oldu. Türkiyenin daveti Yunanistanda bir şok tesiri yaptı. Duurm böyle olunca, Türk hükümetinin artık yumuşak bir tavır takınması hem imkânsız ve hem de lüzumsuzdu.

3) Londra Konferansı haberi Türk kamu oyunda büyük bir heyecan uyandırdı. Türk kamu oyu gördü ki, mesele için bir hal çaresi zamanı yakındır ve Türkiyenin zararına olacak bir formülün gerçekleşmesini önlemek için artık sesini adamakıllı yükseltmek zamanı da gelmiştir. Böyle olunca, Türk hükümetinin, Türk kamu oyundan yükselen heyecanı görmemezlikten gelmesi imkânsızdı. Nitekim, konferans haberinin hemen ertesi günü, *Cumhuriyet* gazetesi, «Türkiye, Kıbrıs hakkındaki isteklerini ve istemediklerini artık bir müdahil sıfatile resmen ortaya atmak durumuna girmiştir» diye yazıyordu (26).

Türk Hükümetinin davranışındaki sertleşmenin en belirli işareti, Başvekil Adnan Menderes'in 24 Ağustosta İstanbulda verdiği nutuk olmuştur. Mamafih 24 Ağustosa gelinceye kadar Türk kamu oyunun heyecan ve ilgisi de günden güne şiddetlenmiştir. Binaenaleyh, önce bu konuya temas edelim.

Londra konferansı haberi ile birlikte Türk basınına intikal eden haberler, İngilterenin adaya muhtariyet vermeye niyetli olduğu yolunda idi. Bu durum, Türk basınına da muhtemel hal tarzları üzerinde düşünmeye sevketmiş görünüyor. Genel olarak söylemek gerekirse, Türk basını bazı kayıt ve şartlarla muhtariyet fikrine temayül etmiştir denebilir. Meselâ, *Cumhuriyet* gazetesi, «adadaki Türk camiâsının bu muhtariyette ne durumda olacağını düşünmek ve buna ait fikirlerimizi İngiltereye bildirip işi ele almak lâzımdır» (27) demek suretile muhtariyet fikrine bir muhalefette bulunmuyordu. *Ulus* gazetesi ise, imzasız bir yazısında, muhtariyet fikrini benimsiyor, fakat bu idarede Türklerin ve rumların haklarının milletlerarası bir statü ile tesbitini ve bu statünün, Türkiye, İngiltere ve Yunanistan tarafından üçlü bir «condominium» a benzeyen bir sistemle teminat altına alınmasını teklif ediyordu (28). *Ulus* gazetesinin başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın ise, muhtariyet fikrini kabul etmekle be-

(26) «Kıbrıs Meselesi», *Cumhuriyet* (İstanbul), 1 Temmuz 1955

(27) *Ibid.*

(28) «Kıbrıs İşı Doğru Yolda», *Ulus* (Ankara), 7 Temmuz 1955

raber, adanın ya İngilterenin elinde kalmasını veya Nato devletlerinin müşterek hâkimiyeti altına sokulmasını tavsiye ediyordu. (29). Buna mukabil, Kıbrıs dâvası üzerinde daima en fazla hassasiyetle durmuş bulunan *Hürriyet* gazetesi (30) ile *Tercüman* gazetesi (31), adanın İngilterenin elinde kalması, eğer İngiltere çekilecek olursa behemahal Türkiyeye iadesi tezini savunmuşlardır.

Bu sırada Kıbrıs meselesinde en enteresan hal tarzını *Forum* dergisi ortaya atmıştır. Bu dergi ilk defa olarak «taksim» formülünü ileri sürüyordu. İmzasız olarak yayınlanan bir makalede (32), makalenin yazarı, adanın bir bütün olarak Yunanistana veya Türkiyeye verilmesinin imkânsızlığını belirttikten ve üçlü müşterek idare şeklinin de pratik bir hal çaresi olamayacağını söyledikten sonra, adanın İngilterenin elinde kalmasının Türkiyenin güvenliği için iyi olacağını, lâkin bu durum devam ettikçe İngilterenin adada kalamıyacağına işaret ediyor ve en iyi hal çaresinin de, adanın Türkiye ile Yunanistan arasında «taksim» edilmesini bildiriyordu. Mamafih, makalede, taksim'den doğacak bazı güçlüklerle de işaret ediliyor; fakat bu güçlüklerin en az mahzur vasfını taşıdıkları da belirtiliyordu.

Londra konferansı yaklaştıkça Kıbrıs'taki rum tethişçiliği de gündengüne hızını arttırmaktaydı. Şimdi tethiş hareketleri Kıbrıs Türklerini de hedef tutmaya başlamış ve Temmuz ortalarında öldürülen Türklerin sayısı 14'e yükselmişti. Türkiyede kesin ve yerleşmiş kanaat, bu tethişçiliğin Kıbrıs başpiskoposu Makarios tarafından tahrik ve organize edildiği idi. Halbuki Makarios, dinî hiyerarşi bakımından İstanbuldaki ökümenik rum patriği Athenegoras'a bağlı idi. Athenegoras'ın tethiş hareketleri karşısında susması, *Hürriyet* gazetesinin patriğe karşı kampanya açmasına sebep oldu. (33). Bu kampanyaya karşı patriğin takındığı tavır gerçekten ilgi çekicidir. İstanbuldaki Rum Patrikhanesi, 20 Temmuzda yayınladığı bir tebliğde, İstanbul valisinin 14 Temmuz günü Patrikhaneyi ziyaretle, Başvekil Adnan Menderes'in selâmlarını getirdiğini, gerek ken-

(29) Hüseyin Cahit YALÇIN, «Kıbrıs Meselesi», *Ulus* (Ankara), 10 Temmuz 1955

(30) Şükrü KAYA, «Yunanistanın resmî organlarına ve Yunan matbuatına samimi bir tavsiye», *Hürriyet* (İstanbul), 8 Temmuz 1955.

(31) Yaşar Nabi, «Yılan Hikâyesi», *Tercüman* (İstanbul), 19 Temmuz 1955.

(32) Bak.: «Kıbrıs! Kıbrıs! Kıbrıs!», *Forum* (Ankara), 15 Temmuz 1955, sayı 32, ss. 6 - 8. *Forum*'daki bu makale tarafımızdan yazılmıştır.

(33) Bak.: *Hürriyet* (İstanbul), 18 Temmuz 1955, ss. 3 ve 5; 21 Temmuz 1955, ss. 1 ve 7; 25 Temmuz 1955, s. 5.

disinin ve gerekse hükümetin Patrikhaneye karşı dostane duygular ve iyi niyetler besledikleri hakkında teminat verdiğini bildirdi (34).

Ağustos ortalarında Türk kamu oyu yeni bir heyecanla dalgalandı.

Ağustos ayı ortalarında Yunanlıların bir beyaz kitap yayımlıyarak, Türkiye sınırları içinde bulunan Doğu Trakya, İmroz ve Bozcaada üzerinde hak iddia etmeleri Türkiyede yeni bir infiale sebep oldu. Ankara Üniversitesi Talebe Birliği, 17 Ağustosta yayınladığı bir beyannamede, Yunanlılara hitaben, «Türkler yeni bir 30 Ağustos yaratmaya her zaman hazırdır..... Bir gün Akropolde Türk bayrağı görmeyi arzu etmiyorsanız, sesinizi kesiniz» diyordu (35). Kıbrıs Türktür Cemiyeti Genel Başkanı da, 18 Ağustosta verdiği bir demeçte, Yunan beyaz kitabını «kızıl kitap» olarak vasıflandırıyor (36).

İşte tam bugünlerdedir ki, Kıbrıstan Türk basınına intikal eden bir haber Türk kamu oyunda bir galeyana sebep oldu. Bu haberde, Kıbrıslı rumların 28 Ağustos günü bir "Türk Katliâmı,, yapacakları bildiriliyordu. Gerçekten, Kıbrıs Türk gençlerinden bir grup, 24 Ağustos günü, çeşme'de istirahatte bulunan Reisicumhur Celâl Bayar'ı ziyaret ederek, 28 Ağustos günü Kıbrısta yapılacak katliâm haberi dolayısıyla endişelerini bildiriyorlar ve Reisicumhur da, şu teminatı veriyordu : «28 Ağustos için size teminat veriyorum. Rumlar oradaki ırkdaşlarımıza kat'iyen birşey yapamıyacaktadırlar ve yapmalarına da imkân yoktur..... Türkiye Kıbrıs için çok mühim ve sevindirici kararlar almak arifesindedir» (37).

Katliâm haberinin Kıbrısta, tam Londra konferansı arifesinde yayılmış olması bilhassa üzerinde durulacak bir noktadır. İkincisi, bu habere karşı Türk kamu oyunun tepkisi çok şiddetli olmuştur.

İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı, 18 Ağustosta verdiği bir demeçte, Yunanlılara hitaben şöyle diyordu «Ağustosun 28 inci günü yapacaklarını duyduğumuz katliâma dikkat etmelerini tavsiye ederiz ; zira bu tarih birdenbire 26 Ağustos olabilir» (38). Türkiye Millî Talebe Federasyonu başkanı da, 19 Ağustos tarihli demecinde, «Her zaman yeni bir 30 Ağustos yaratabilecek bir nesil çocukları olduğumuzu hatırlatmak isterim» diyordu (39). 28 Ağustos katliâm ihtimali Türk millete hemen 30 Ağustos zaferimizi hatırlatmış görünüyor. C. H. P. Genel Sekreteri Kasım Gülek de, 28 Ağustos günü *Hürriyet* gazetesi muhabiri-

(34) Bak.: *Hürriyet* (İstanbul), 21 Temmuz 1955, s. 7,

(35) Bak.: *Hürriyet* (İstanbul), 18 Ağustos 1955

(36) Bak.: *Hürriyet* (İstanbul), 19 Ağustos 1955

(37) *Hürriyet* (İstanbul), 25 Ağustos 1955

(38) *Hürriyet* (İstanbul), 19 Ağustos 1955

(39) *Hürriyet* (İstanbul), 20 Ağustos 1955

ne verdiği bir demecde, » Kıbrıslı ırkdaşlarımız yalnız değildirler. Bütün Türkler kendileriyle pek yakından ilgilidir... 28 Ağustos katliâm günü ilân edenlere, 33 sene evvelki 30 Ağustos hatırlatırız» demiştir (40). Cihad Baban da şöyle yazıyordu : «Türkiye bütün temkinine, sabır ve tahammülüne rağmen, artık vaziyet almak mevkiindedir. Görmüştür ki, megalo idea politikasına sarılmış bir komşu ile aynı çuvalın içindedir. Şu halde kendi emniyet tedbirlerini düşünmeye mecburdur» (41).

Tercüman başyazarının alınmasını istediği vaziyet, yazısının çıktığı gün, Başvekil Adnan Menderes tarafından kesin ve belirli bir şekilde ortaya çıkarıldı. Başvekil, 24 Ağustos 1955 günü İstanbulda, İstanbul, Ankara ve İzmirde yayınlanan gazetelerin sahip ve başyazarları ile yaptığı toplantıda gayet sert bir nutuk verdi ki, bu nutuk, yedi - sekiz yıldanberi Kıbrıs meselesine karşı Türk kamu oyunun gittikçe artan ilgisine mukabil, Türk hükümetlerinin takınmış olduğu yumuşak durumda bir dönüm noktası olduğu gibi, ani bir sertleşmenin de ifadesi olmuştur. Denebilir ki, Kıbrıs meselesinin başlangıcındanberi Türk kamu oyu ile Türk hükümetinin davranışları arasındaki gerçek intibak ilk defa bu nutukla teessüs etmiştir. Bu nutka karşı Türk kamu oyunun gösterdiği harâretli tasvib bunu açık olarak ortaya koymaktadır.

Başvekil, nutkunun başında (42), Türk hükümetinin, İngiliz hükümetine verdiği bir notada, Kıbrıs Türklerinin maruz buldukları tehlikeden endişe duyduğunu belirttiğini söylemiş ve aynı nutukta, Türk hükümetinin endişesini şu şekilde belirtmiştir : «Kıbrıs meselesinde tahrikçilerin takındıkları tavır ve vaziyetle söylenen sözler, bizleri haklı endişelere sevketmiş bulunuyor. Bu endişelerin bir kısmı istikbale muzaf olmakla beraber, bugünden yarına vahim hâdiselerin cereyan edebileceğine dair ortada dolaşan sözler, endişelerimizin kaynağını teşkil etmektedir. Hiç ihtimal vermek istemiyoruz ve böyle olabileceğine imkân da görüyoruz. Fakat 28 Ağustosun Kıbrıstaki ırkdaşlarımız için bir katliâm günü olacağını terrorist bir eda ile mütemadiyen ilân edip durmaktadırlar... Hareket âni olabilir. Mahallî hükümet hazırlıksız bulunabilir. Oradaki halkımız, son derecelere kadar tahrik edilmiş ve silâhlendirilmiş bir ekseriyet karşısında masum, hareketsiz ve silâhsız bulunabilir. Fakat bu, hiçbir zaman onların bir an için dahi müdafaasız kalacakları manasını tazammun etmez. Bu bakımdan, büyük bir endişe ve heyecan içinde bulunan Kıbrıslı ırkdaşlarımızı tatmin etmek ve müsterih kılmak isteriz»

(40) *Hürriyet* (İstanbul), 27 Ağustos 1955

(41) Cihad BABAN, «Yunanistan için vahametini takdir etmelidir», *Tercüman* (İstanbul), 24 Ağustos 1955

(42) Nutkun metni : *Ayın Tarihi*, Ağustos 1955, no. 261, ss. 170 - 173

(43). Bu sözlerden çıkan sonuç şudur ki, başvekilin nutku ile Türk hükümetinin takınmış olduğu sert tavır, Londra konferansı ile ilgili olduğu kadar, Kıbrıs Türklerinin 28 Ağustosta katliâm edileceklerine dair haberin Türk hükümetinde uyandırdığı endişe ile de yakından ilgilidir.

Şimdiye kadar Türk hükümetinin takınmış olduğu yumuşak durumu da Başvekil şu sebeple izah etmekte idi : «Kıbrıs meselesi ortaya çıkalıberi, dünya kadar söz söylendi. Birçok gürültü yapıldı. Bugüne kadar mes'ul hükümet reisi olarak benim söylediklerim birkaç cümleyi geçmez. Bu meselede bu dereceye kadar soğukkanlılığımızı muhafaza etmekle, Türk - Yunan dostluğuna atfettiğimiz ehemmiyet ve kıymetin delillerini vermiş bulunuyoruz. Bugün de yine Kıbrıs üzerinde konuşurken, Türk - Yunan dostluğuna ve ittifakına aynı kıymet ve ehemmiyeti vermekte devam ettiğimizi önceden söylemeliyim» (44).

Nutkunda, meselenin hukukî teferruatına girişmek istemediğini, bu konudaki Türk tezinin ertesi gün Londraya hareket edecek olan Türk heyeti tarafından uzun boylu teşrih ve ifade edileceğini söyleyen Başvekil, Yunanlıların nüfus çoğunluğu esasına dayanan iddiaları için şunları söylemiştir : «Ben yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, nüfus ekseriyetine göre herhangi bir bölgenin kaderinin tâyin edilmesi prensibi, bu dünyada hele böylesine parçalı olarak tatbik yeri bulmuş değildir. Bir vatan terzinin önündeki kumaş parçası gibi neresinden istenirse kesilebilir bir meta değildir. O, esas itibarile etnik hakikatlere dayanmakla beraber, coğrafî, siyasî, iktisadî ve askerî bir bütün teşkil etmek bakımından türlü âmillerin tesiri altında, tarihî hâdiselerin gösterdiği istikamette hudutları çizilen bir coğrafya parçasıdır» (45). Burada bir soru hatırımızdan kaçmamaktadır. Kıbrıs, bir terzinin önündeki kumaş parçası gibi kesilemeyeceğine göre, aynı Türk hükümetinin 1956 sonundan 1958 sonuna kadar büyük bir gayretle gerçekleştirmeye çalıştığı «taksim tezi», hangi esasa dayanılarak savunulabilmiştir ?

Yunanistanın ileri sürdüğü. Nüfus çoğunluğu prensibinin gerçekte bir emperyalizmden başka bir şey olmadığına işaret eden ve bunu, Yunanlıların Millî Mücadelemiz sırasındaki hareketleriyle ispat eden Başvekil Adnan Menderes, Kıbrıs adasının Türkiye için önemini şu sözlerle belirtiyordu : «Şurasının herkesçe ve açık olarak bilinmesi lâzımgelir ki, Türkiye sahillerinin büyük bir kısmı, başka devlete ait olan tarassut ve tehdit palangalarile muhat bulunuyor. Bir Kıbrıs sahası bugün salim görünmektedir. Bu bakımdan Kıbrıs, Anadolu'nun bir devamından ibarettir

(43) *Ibid.*, s. 171

(44) *Ibid.*, s. 170.

(45) *Ibid.*, s. 172.

ve onun emniyetinin esas noktalarından biridir» (46). Başvekilin nutkuna göre, Türk tezi şuydu : «Bu itibarla, onun (yani adanın) bugünkü durumunda bir tebeddül bahis mevzuu olursa, bunun teknik esaslara değil, çok daha mühim ve esaslı olan diğer hakikatlere ve mesnetlere göre halledilmesi ve Türkiyeye râci olması lâzımgelir. Londraya gidecek heyetimiz, statükonun muhafazasını asgarî şart olarak müdafaa edecektir. Statükonun muhafazası, her türlü ihtilâtları menedecek bir haldir» (47). Görülüyor ki, Türk hükümetinin meseledeki tutum şekli, radikal bir değişiklik geçirmekle beraber, görüş ve tez bakımından hiçbir değişiklik bahis konusu değildir. Daha önceki yıllarda olduğu gibi, Türk hükümeti bu defa da statükonun muhafazasını, yani adanın İngilterede kalmasını, aksi halde adanın eski sahibi Türkiyeye verilmesini savunuyor ve buna sebep olarak da, Türkiyenin güvenlik meselesini ileri sürüyordu. Demek oluyor ki, Türk kamu oyunun daha öncedenberi üzerinde durduğu bir korku ve endişe şimdi Türk hükümeti tarafından da paylaşılıyordu.

Başvekil Menderes, nutkunun sonunda, Yunanistana sert bir ihtarda da bulunuyordu : «Biz, hâdiselerin evvelâ vasıflarına ve meziyetlerine kıymet verdiğimiz Yunan milleti için şeametli olabilecek bir mecraya dökülmesini önleyebilmek için, şimdiye kadar olduğu gibi, bundan böyle de elimizden gelen gayreti sarfetmekte devam edeceğiz» (48).

Başvekilin bu sert nutku Türk kamu oyu tarafından genel bir tasvib- le karşılanmıştır. C. H. P. Lideri İsmet İnönü 25 Ağustosta İstanbulda verdiği bir demeçte, «Kıbrıs dâvası üzerinde hükümetin beyanâtı, bize ciddi bir vaziyet göstermektedir. Kıbrıstaki kardeşlemizin yakın günlerde umumi bir tecavüz tehlikesi karşısında bulunduğundan resmen bahsedilmiştir... Kıbrıstaki kardeşlerimizin can ve mallarını tehlikeden korumak için hükümetin alacağı bütün tedbirlerde beraberiz. Dış politikamızın Kıbrıs ile meşgul olacağı bugünlerde, iç politikamızın havasının da Kıbrıs ile dolu olduğunu dünyaya göstermek vazifemizdir» diyordu (49). C. M. P. Lideri Osman Bölükbaşı da bu konudaki hislerini şu şekilde açıklıyordu : «Kıbrıs meselesi ve oradaki kardeşlerimizi tehdit eden yakın tehlike hakkında, hükümetimizin bütün gazetelerde okuduğumuz ve çoktanberi beklediğimiz enerjik beyanatını büyük bir memnuniyetle karşıladık.... Bir kere daha belirtmek isterim ki, vatanî ve millî mevzulardaki hassasiyetimizi iç politika ihtilâfları asla külliyemez» (50). C. H. P. Genel Sekreteri Kasım Gülek de şöyle diyordu : «İktidar başbakanı ilk

(46) *Ibid.*, s. 173.

(47) *Ibid.*, s. 173

(48) *Ibid.*, s. 173

(49) *Hürriyet* (İstanbul), 26 Ağustos 1955

(50) *Hürriyet* (İstanbul), 26 Ağustos 1955

defa bu mevzuda çok cesur konuştu. Çok memnun olduk. Ancak çok geç oldu. Çok isterdik ki, iç politika düşünceleri bu azimli tutumu geciktirmiş olmasın» (51). Kıbrıs Türktür Cemiyeti ile Türkiye Millî Talebe Federasyonu genel başkanları da, 25 Ağustosta verdikleri demeçlerde, Başvekilin nutkundan duydukları büyük memnuniyeti belirttiler (52).

Türk basını da hükümetin bu yeni tutumunu hararetle desteklemiştir. *Yeni İstanbul* gazetesi, «Türk milleti Adnan Menderes'in açıklamasını, Yunanlıların düşünemedikleri ölçüde benimsemektedir.... Türk milleti daha açık konuşmak için, Yunan hükümetinin fırsat vermesini tam bir sabırla beklemektedir» diye yazıyordu (53). *Hürriyet* Gazetesi de, «Başvekil Adnan Menderes'in.... söylediği sözler, vaziyetin nezaket ve vahametini, Türkiyenin endişe, ızdırap ve kararını cihan efkârına anlatan açık ve samimi bir hasbıhal olduğu kadar, İngiltere ve Yunanistana mes'uliyet ve vazifelerini hatırlatmak isteyen ve tam zamanında yapılan ciddi, cesur, hususile dürüst bir teşebbüstür» diyordu (54). *Cumhuriyet* gazetesi ise, «İktidar, muhalefet, efkârı umumiye, yekpare bir vücut halinde Atina'nın yayılma arzuları karşısında dikilivermiştir» diye yazıyordu (55). *Ulus* gazetesinin dış politika yazarı ise, şöyle yazıyordu: «Bu beyanat, muhalefet partileri tarafından desteklendiği gibi, Türk milletinin duygularını da ifade etmektedir. Bu sebeple, Başbakanın bu konudaki sözleri samimi yankı uyandırmış ve denebilir ki, resmî makamların Kıbrıs meselesinde şimdiye kadar ihtiyar ettikleri sükûttan doğan ızdırabı dindirmiş ve büyük rahatlık duygusu uyandırmıştır» (56).

Ayrıca şunu da belirtelim ki, bahis konusu ettiğimiz gazeteler, Başvekilin nutkunda belirtilen Türk tezini de savunuyor ve destekliyordular. Yani adanın İngilterede kalması veya Türkiye'ye iadesi.

Londra Konferansının arifesinde bütün memleketi sarmış bulunan bu atmosfer içinde, memleketin 15 muhtelif yerinde daha Kıbrıs Türktür Cemiyetinin şubeleri açılıyordu. İstanbul'da Devlet Demiryolları Vagon Atölyesi İşçileri Sendikasının 3000 üyesi, her Cumartesi günü aldıkları bir ekmek bedelini Kıbrıs Türktür Cemiyetine bağışlamaya karar verdi-

(51) *Hürriyet* (İstanbul), 27 Ağustos 1955

(52) Bak.: *Hürriyet* (İstanbul), 26 Ağustos 1955

(53) M. NERMİ, «Yel Eken Kasırga Biçer», *Yeni İstanbul* (İstanbul), 26 Ağustos 1955

(54) Şükrü KAYA, «Samimi Hasbıhal ve Ciddi bir ihtar», *Hürriyet* (İstanbul), 26 Ağustos 1955

(55) Ömer Sami COŞAR, «İşte Biz, İşte Onlar», *Cumhuriyet* (İstanbul), 28 Ağustos 1955

(56) Ahmet Şükrü ESMER, «Başbakanın Kıbrıs Demeci», *Ulus* (Ankara) 28 Ağustos 1955

ler. Yine İstanbulda bulunan bir Mensucat Fabrikasının 200 işçisi de, 30 Ağustos günü aldıkları yevmiyelerini Kıbrıs Türktür Cemiyetine bağışladılar. (57).

5. Londra Konferansı ve 6/7 Eylül Olayları :

29 Ağustosta Londrada Üçlü konferansın açılmasıyla beraber, Türk basınında da Türk tezini destekleyen bir kampanya açıldı. Falih Rıfki Atay, Kıbrıs'tan sonra Yunan emperyalizminin gözlerini Anadolu topraklarına çevireceğine işaret ederek, «Yarın Türkiyenin düşmanlarına üs olarak verilmesi bizim için en büyük tehlike olan bütün adalar meselesini ele almamaklığımız, vazifemize hiyanet etmek olur» diyordu (58). *Yeni İstanbul*'da, Yunanistanın Kıbrıs meselesini ortaya atmakla Lozan Andlaşmasının kurmuş olduğu sistemi yıkmış olduğunu belirterek, «Bundan böyle Kıbrıs doğrudan doğruya Türk vatanının ayrılmaz bir parçasıdır» diyordu (59).

Londra Konferansındaki Türk tezi, konferansın 31 Ağustos tarihli oturumunda, Türk delegasyonu başkanı Devlet Vekili ve Hariciye Vekâleti vekili Fatin Rüştü Zorlu tarafından açıklandı. Tez şu ana noktalara dayanıyordu (60) :

1) Adanın Türkiyenin savunması ve güvenliği bakımından önemi : «Türkiyenin, bir harp vukuunda müdafaa kuvvet ve kudretinin idamesini Kıbrısı hesaba katmaksızın düşünmek bile imkânsızdır» diyen Zorlu, Kıbrısın idaresinin 1878 de İngiltereye devrinin dahi bu sebepten yapıldığını belirtmiştir (61).

2) Kıbrıs meselesi ancak Türkiye ile İngiltere arasında bahis konusu olabilir. Zira, Lozan Andlaşmasında Kıbrısı ilgilendiren hükümler, sadece Türkiye ile İngiltere arasında derpiş edilmiştir. (62).

3) Lozan Andlaşmasının açık hükümlerine rağmen, Kıbrısı, mukadderatı tâyin edilecek bir ada telâkki etmek, bu andlaşmanın kurduğu bütün bir sistemi değiştirmek olurdu ki, bunun sonucu herhalde çok şumullü olur (63).

(57) *Hürriyet* (İstanbul), 2 Eylül 1955

(58) Falih Rıfki ATAY, «Bugünkü Londra Toplantısı», *Dünya* (İstanbul), 29 Ağustos 1955

(59) M. NERMİ, «Londra Konferansının Mantık Çıkmazları», *Yeni İstanbul*, (İstanbul), 1 Eylül 1955

(60) Türk tezinin metni : *Ayın Tarihi*, Eylül 1955, no. 262, ss. 164 - 171

(61) *Ibid.*, s. 164

(62) *Ibid.*, ss. 164 - 165, 165 - 166

(63) *Ibid.*, s. 165

4) Yunanlılar tarafından ileri sürülen, Türkiye'nin Lozan Andlaşması ile Kıbrıs üzerindeki bütün haklarından feragat ettiği iddiası, sağlam bir mesnet bulamaz. Zira, Türkiye, Osmanlı İmparatorluğundan ayrılan parçalarla tamamen ilgisini kesmiş değildir. Şöyle ki: Lozan Andlaşmasının 16 ncı maddesi, Osmanlı İmparatorluğundan ayrılan arazinin mukadderatının «alâkadarlar tarafından tâyin edildiğini veya edileceğini» beyan etmektedir. Halbuki o zaman müttefiklerin teklif ettikleri madde tasarisında bu ibare mevcut olmayıp, «Türkiye bu arazi veya adaların devri, istikbali veya herhangi diğer rejimi hakkında alınan veya alınacak mukarreratı tanır ve kabul eder» deniyordu. Lozandaki Türk delegasyonu, bunu kabul etmemiş ve şöyle demiştir: «Türkiyeden, istikbalde alınacak mukarreratı tanınması ve kabul etmesi isteniyor. Şurası muhakkaktır ki, Türkiye mahiyetini ve şumulünü bilmediği mukarreratı kabul etmek taahhüdüne giremez». Görülüyor ki, Türkiye Lozanda, Kıbrıs ile ilgisinin kesilmesini kabul etmemiştir (64).

5) Türkiye, Kıbrıs meselesi diye bir meselenin mevcudiyetini kabul etmek istememektedir. Çünkü, böyle bir mesele kabul edildiği takdirde, bütün Lozan sisteminin değişmesi icap edecektir ki, o zaman Türkiye de bir takım haklı taleplerde bulunacak ve bu da Yunanistan için iyi olmayacaktır (65).

6) Kıbrıs, coğrafi bakımdan Anadolunun bir devamından ibarettir. Nitekim tarih içinde Anadoluya hâkim olan medeniyetler tabii bir sevkle, Kıbrıs da hâkim olmuşlardır (66).

7) Keza, Adanın ekonomik bünyesi de onu Anadoluya bağlamaktadır (67).

8) Stratejik sebeplerle de Kıbrıs adası Türkiye için zaruridir: «Kıbrıs adası askerî bakımdan binnefis Türkiye'nin ve Türkiye'ye hemcivar şark memleketlerinin âkıbetile Türkiye kadar yakından ilgili bir devletin elinde bulunmak zorundadır... Bir harp halinde Türkiye'nin savunma gücünün hariçten beslenmesi ancak Akdenizdeki batı ve güney limanları vasıtasile olabilir... Türkiye'nin batı limanları... muhtemel düşmanın kuvvetli tesir sahasına dahil bulunmaktadır ve Türkiye bir harp halinde ancak güney limanları vasıtasile beslenebilir. İkinci Cihan Harbinde bu vaziyet bütün açıklığı ile meydana çıkmıştır» (68). «Eğer bu adanın hâkimi aynı zamanda batıdaki adaların da hâkimi olursa, Türkiye'yi fiilen

(64) *Ibid.*, s. 165

(65) *Ibid.*, s. 166

(66) *Ibid.*, s. ss. 166 - 167

(67) *Ibid.*, s. 167

(68) *Ibid.*, s. 167

muhasara etmiş olacaktır. Hiçbir memleket bütün emniyetini, ne kadar dost ve müttefik olursa olsun, tek bir devlete bağlayamaz» (69).

9) Self - determination prensibi, her zaman her yerde tatbiki mümkün olan bir prensip değildir. Bu prensibin uygulanmasında çok daha önemli faktörler rol oynamaktadır. Bunu göstermek için de Fauchille, Charles Rousseau, Charles Crozat ve Eagleton gibi devletler hukuku müelliflerinin fikirlerinden örnekler alınmıştır. Diğer taraftan, ahalsinin çoğunluğu İsveçli olan Aland adaları Finlandiyaya, ahalsinin çoğunluğu Türk olan Batı Trakya da Lozan Andlaşması ile Yunanistana bırakılmıştır. Hattâ Lozan konferansı sırasında Venizelos, self - determination prensibinin, bir toprağın bir devlete verilmesi için daima birinci plânda bir prensip teşkil edemeyeceğini de söylemiştir (70).

10) Kıbrıs muhtariyet verilmesi meselesine gelince; böyle bir rejimin uygulanmasına geçmeden önce, Yunan hükümetinin ve Ortodoks kilisesinin tahrik etmiş olduğu asayişsizliği gidermek ve sulh ve sükûnu sağlamak gerekir. İkinci olarak, böyle bir rejimde, Kıbrıs Türklerinin mukadderatı, can ve mal güvenliği ve hakları garanti altına alınmalıdır (71).

11) Nihâî Türk Görüşü : Kıbrıs statükonun muhafazası gerekir. Yani İngiltere adadan çekilmemelidir. Eğer bu statü bozulacaksa, ada Türkiyeye iade edilmelidir (72).

Ana noktaları bu olan Londra Konferansındaki Türk tezi, bütün Türk kamu oyu tarafından hararetle desteklenmiştir. Kıbrıs Türktür Cemiyeti başkanı Hikmet Bil, 2 Eylül 1955 de verdiği bir demeçte, Londradaki Türk tezinin Türk milletinin fikrinin ifadesi olduğunu belirtmiştir (73). Cihad Baban da, Mareşal Papagos'a hitaben yayınladığı bir açık mektupta, Kıbrıs meselesinin ortaya atılmasından şahsen Yunan başvekilini sorumlu tutuyor ve «Kıbrıs alamıyacaksınız; hattâ İngiltere size orasını bağışlasa bile...» diyordu (74). M. Nermi de, bir başka yazısında, «Yunanistan bilmelidir ki, Lozan Andlaşmasını bütün işkilleri giderecek bir şekilde bozduktan ve Türk topraklarına göz koyduktan sonra, bizim için ne bir ada vardır, ne on iki ada.... Millet savunmasında hiçbir dosta bel

(69) *Ibid.*, s. 168

(70) *Ibid.*, ss. 168 - 169

(71) *Ibid.*, ss. 169 - 170

(72) *Ibid.*, s. 170

(73) Bak.: *Hürriyet* (İstanbul), 3 Eylül 1955

(74) Cihad BABAN, «Papagos'a Açık Mektup», *Tercüman* (İstanbul), 2 Eylül 1955

bağlıyamayız biz» diyordu (75). Falih Rıfki Atay da şöyle yazıyordu : «Yunanistan Anadolu'nun pek tabii savunulma dâvasını kendiliğinden ortaya atmıştır. Kızıl blok tehlikesinin eşğinde yaşayan Türkiye, yakın ve uzak geleceğini ehemmiyetle ilgilendiren bu dâvayı hafife alamaz» (76). *Hürriyet* gazetesi de, İngilterenin Kıbrıs'tan çekilmesiyle Malta ve Cebelitarık'da da tutunamayacağını, böyle bir halde Türkiyenin Atlantik ve Bağdat Paktları ile üzerine aldığı vazifeleri yerine getirebilmesi için Kıbrıs'taki hak ve hakimiyetini tekrar sağlamasının zaruri olacağını belirtiyordu (77). *Milliyet* gazetesi de, «Türk Tezi bir Şaheserdi» başlıklı bir yazısında, «İngiltere bütün haklarımızdan bir veya birkaçına kıymadan, Yunanistanın Kıbrıs meselesinde söz hakkı olduğunu kabul edemez» diye yazıyordu (78). Profesör Ahmet Şükrü Esmer de, «Kıbrıs dahil bütün adalar Türkiyeye geri verilmelidir. Bundan böyle parolamız şu olmalıdır: Adalar ve Anadolu bir bütündür» diyordu (79). *Zafer* gazetesi de şöyle yazıyordu : «İngiltere, adayı idaresi altında tutmak kararında olduğuna göre, anlaşmaya ancak Türkiyenin asgari şart olarak ileri sürdüğü, statükonun devamı esasında varılabilir» (80). *Vakit* gazetesi ise, Lozan statükosunun bozulması halinde, yepyeni ve enteresan bir mesele ortaya atıyordu : «Kıbrısta Lozan muahedesinin hükümlerine dayanan statüko bozulacak olursa, o zaman adanın hukukî durumu bu muahededeki evvelki şartlara dönmüş olur ki, bu takdirde Türkiyenin de ileri süreceği yeni talepler olacaktır. Oniki ada ve Batı Trakya'dan başka, İstanbul rumlarının durumları da konferansın müzakere konusu olur» (81).

Görülüyor ki, Londra Konferansı, Türk kamu oyununda tam bir Yunan aleyhtarlığının belirmesine vesile vermiştir. 24 Ağustos'taki hükümetin de sert bir durum takınması, Türk kamu oyununun his ve düşüncelerinin bütün çıplaklığı ile ortaya çıkması sonucunu vermiştir. Bu gayet gergin atmosfer içinde, 6 Eylül öğleden sonra, Atatürk'ün Selânik'te doğduğu eve ve Türk konsoloslukuna bomba atıldığı haberinin İstanbul'a ulaşması, 6/7 Eylül olaylarının patlak vermesi için kâfi geldi. Başlangıçta bir gençlik gösterisi şeklinde başlayan hareket, geniş halk kitlelerinin de katılma-

(75) M. NERMİ, «Türk Milleti Böyle Konuşur İşte!», *Yeni İstanbul* (İstanbul), 3 Eylül 1955

(76) Falih Rıfki ATAY, «Yunan Emperyalizminin Tehlikeleri», *Dünya* (İstanbul), 3 Eylül 1955

(77) Şükrü KAYA, «Türkiyenin Dâvası», *Hürriyet* (İstanbul), 3 Eylül 1955

(78) *Milliyet* (İstanbul), 3 Eylül 1955

(79) Ahmet Şükrü ESMER, «Adalar ve Anadolu Bir Bütündür», *Ulus* (Ankara), 4 Eylül 1955

(80) «Anlaşma Zemini», *Zafer* (Ankara), 4 Eylül 1955

(81) Asım US, «Türk Tezi Kuvvetlidir», *Vakit* (İstanbul), 4 Eylül 1955

sile büyümüş ve mahiyetini de değiştirerek, bir tahrip ve yağma hareketi haline gelmiştir. Tahrip hareketlerinin en çok Beyoğlu semtinde gelişmesi, bazı bakımlardan üzerinde durulacak bir noktadır. Hareket o kadar genişlemiştir ki, gecenin geç saatlerinde güçlkle kontrol altına alınabilmiştir. Bu da ayrıca dikkati çeken bir noktadır. Diğer taraftan, aynı saatlerde aynı mahiyette olaylar İzmirde de vukubulmuştur. Bu da üçüncü bir enteresan noktadır.

7 Eylülde hükümet tarafından yayınlanan ve olayları «büyük bir felâket» olarak vasıflandıran bir tebliğde, olayların sebebi olarak şunlar gösteriliyordu : Aylardanberi Türk kamu oyunda hâsıl olan şiddetli heyecan, Selânik suikastı ve gösterilerde komünist tertip ve tahriki (82). Aynı gün yayınlanan başka bir hükümet tebliğinde de, İstanbul, İzmir ve Ankarada sıkı yönetim ilân edilmiştir (83). Yine aynı gün Reiscumhur tarafından yayınlanan bir tebliğ ile, hükümetin sıkı yönetim ilân etmesi sebeble, Anayasanın 86 ncı maddesi gereğince, T. B. M. M. 12 Eylül için olağanüstü toplantıya çağırılıyordu (84).

6/7 Eylül olayları Türk kamu oyunda derin bir üzüntü ve tepki uyandırdı. Olaylar hiçbir veçhile tasvib edilmedi. Aylardanberi memlekette şiddetlenmiş olan millî heyecan üzerinde soğuk değil, çok soğuk bir duş tesiri yaptı. C. H. P. Genel Başkanı İsmet İnönü, 7 Eylülde verdiği bir demeçte, olayı «çok esef ve elem verici» «bir millî felâket» olarak vasıflandırıyor (85). C. H. P. Genel Sekreteri Kasım Gülek de, 8 Eylülde İzmirde verdiği bir demeçte, «Bu mahiyetteki taşkın hareketler, tarih ve boyunca edindiğimiz ve hele büyük inkilâplarla kazandığımız yapıcı medenî vasıflarımızla kabili telif değildir» diyordu (86). C. M. P. de, 7 Eylülde yayınladığı bir tebliğde, olayı takbih ediyor (87) ve Türkiye Millî Talebe Federasyonu da, 8 Eylül tarihli tebliğinde, «şuurlu gençler olarak» olayı tasvib etmediğini bildiriyordu (88). Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı Ankara İcra Komitesi ise, 8 Eylül tarihli tebliğinde, «Bu çeşit hukuk dışı hareketleri, millî politikamızı baltalamak hedefini güden gizli ellerin bir tertibi olarak şiddetle protesto ederiz» diyordu (89).

(82) Tebliğin metni : *Ayın Tarihi*, Eylül 1955, no. 262. s. 68

(83) Tebliğin metni : *Ibid.*, s. 69

(84) Tebliğin metni : *Ibid.*, s. 69

(85) *Ulus* (Ankara), 8 Eylül 1955

(86) *Ulus* (Ankara), 9 Eylül 1955

(87) *Hürriyet* (İstanbul), 8 Eylül 1955

(88) *Hürriyet* (İstanbul), 9 Eylül 1955

(89) *Hürriyet* (İstanbul), 9 Eylül 1955

Kıbrıs Türktür Cemiyeti, İstanbul olayları dolayısıyla, mahkeme kararı ile kapatılmış ve Cemiyetin başkanı Hikmet Bil de tevkif edilmişti (90). Bu Cemiyetin 7 Eylül sabahı gazetelerde çıkan tebliği, tonu itibariyle diğer demeç ve tebliğlerden çok farklıdır (91). Oldukça uzun olan bu tebliğde, İstanbul olaylarına uzaktan veya yakından bir temas yoktur (92). Bu konuda herhangi bir üzüntü de ifade edilmemektedir. Tebliğ, esas konu olarak, Selânikteki bomba olayını ele almakta, bu olaydan doğrudan doğruya Yunan hükümetini sorumlu tutmakta, olayı Yunan hükümetinin tertibi saymakta ve Yunanlılara ağır hücumlarda bulunmaktaydı. Tebliğde, Selânik olayı, «bardağı taşıran damla» olarak vasıflandırılmaktaydı.

Türk basını da 6/7 Eylül olaylarını tasvib etmemiş ve duyduğu derin teessürü belirtmiştir. Türk basınının bu konudaki tefsiri, 7 Eylül tarihli hükümet tebliğinin tefsirine uymaktadır. Türk basını da olayların sebebini üç noktada topluyordu: Yunanlıların Kıbrıs meselesindeki tahrikçi durumları ve bunun Türk kamu oyu üzerindeki tepkileri; Selânikte Atatürk'ün doğduğu eve bomba atılması; ve nihayet, solcu unsurların, temiz hislerle yapılan bir gösteriyi tahrik ve istismar etmeleri (93). Bununla beraber, 6/7 Eylül olaylarının, Türkiyenin gerek Kıbrıs dâvasına ve gerekse milletlerarası durumuna büyük ölçüde zarar verebilecek mahiyette olduğunda da Türk basını hemen hemen ittifak ediyordu.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 12 Eylül 1955 de yaptığı toplantıya gelince, hükümet başkanı Menderes, vermiş olduğu nutkunda (94),

(90) İstanbul Örfî İdare 2 No. lu Mahkeme Adli Âmirliğince 6/7 olayları hakkında yapılan tahkikat, olayların tahrikinde esas itibarile Kıbrıs Türktür Cemiyeti mensuplarını suçlu görmüştür ki, bunlar arasında Avukat Hikmet Bil de vardır. Adı geçen âmirlikçe hazırlanan ve son tahkikat açılması talebile 9 Şubat 1956 tarih ve 12150 - 955/499 sayı ile 2 No. lu Mahkeme reisliğine sunulan talepnamenin metni: *Ayın Tarihi*, Şubat 1956, no. 267, ss. 229 - 251

(91) Bak.: *Ulus* (Ankara), 7 Eylül 1955

(92) 90 no. lu notta bahis konusu ettiğimiz tahkikat raporuna göre, bu tebliğ, İstanbul nümayişlerinin başlangıcında hazırlanmıştır. Bak.: *Ayın Tarihi*, Şubat 1956, no. 267, s. 245

(93) Bak.: «Herşeyden evvel sükûnet ve itidal», *Tan* (İstanbul), 8 Eylül 1955; Bülent ECEVİT, «Fatih Bizi Affet», *Ulus* (Ankara), 9 Eylül 1955; «Gafil Avlanmak», *Cumhuriyet* (İstanbul), 10 Eylül 1955; Hüseyin Cahit YALÇIN, «Dinamitlenen Temel», *Ulus* (Ankara), 11 Eylül 1955; Hüseyin Cahit YALÇIN, «Başlayan Tahkikat», *Ulus* (Ankara), 13 Eylül 1955; «Hükümetin Tedbirleri», *Zafer* (Ankara), 8 Eylül 1955; «Bu Taşkınlıklar bizi zayıflatır», *Cumhuriyet* (İstanbul), 8 Eylül 1955; «Efendiliğimize yakışmayan hareketler», *Tercüman* (İstanbul), 9 Eylül 1955; «Bugün değilse, hiçbir gün», *Milliyet* (İstanbul), 11 Eylül 1955.

(94) Nutkun metni: *Ayın Tarihi*, Eylül 1955, no. 262, ss. 69 - 72

olayları tahlil etmiş, hükümet kuvvetlerinin duruma hâkim olmak için üzerine düşeni yaptığını belirtmiş ve olayın sebepleri olarak, yine, 28 Ağustos katliâm haberlerinin Türk kamu oyunda uyandırdığı heyecanı, Selânik olayını ve nümayişler sırasında «bir takım muzir eşhasın» «muzir faaliyetleri» ni göstermiştir. Başvekil bu nutkunda, nümayişlerin yapılacağından hükümetin haberi olduğunu, lâkin tahrip hareketlerinin birdenbire patlak verdiğini söylemiştir. Devlet Vekili ve Başvekil yardımcısı Fuat Köprülü de, aynı gün Mecliste verdiği nutkunda, aynı noktalar üzerinde durmuştur (95).

Hükümetin bu demeçlerine mukabil, C. H. P. Lideri İsmet İnönü, yaptığı konuşmada, olayları yine «millî bir felâket» olarak vasıflandırdıktan sonra, gerekli tedbirlerin alınmamasından hükümeti sorumlu tutmuş ve şöyle demiştir: «6/7 Eylûl hâdiselerinin çok hazin tarafı, tecavüz edenlerin coşkun hissiyat ile değil, adetâ hiçbir mani karşısında bulunmayan rahatlık ve kolaylık içinde işlerini gören insanlar olarak görünmeleridir» (96). C. M. P. sözcüsü Kırşehir Milletvekili Ahmet Bilgin de, olayları bir yabancı tertibi olarak gördüğünü söylemiş, fakat hükümeti de tedbirsizlikle itham ederek şöyle demiştir: «Türk zabıtası izahı mümkün olmayan bir atalet içinde kalmıştır. Dikkate şayandır ki, idare âmirlerinin de tecemmuatı meneden kanun hükümlerinin kendilerine tahmil ettiği vazifeleri yaptıklarına dair hiçbir emareye rastlanmamıştır» (97). Başka bir C. M. P. Milletvekili, Osman Alışiroğlu da, «Hâdisede.... Kızıl tahrikin, his ve heyecanın tesiri büyüktür» dedikten sonra, aynı ithamı ileri sürmüştür: «... İstanbulda bulunan hükümet erkânı en iyi haber alma vasıtalarına da mâlik olduğu halde, bu hâdiseden haberdar olmamıştır. Kanaatimce, bunu hükümetin lâkaydisinden başka bir şeyle izah edemeyiz..... Hükümetin çekilmesi iktiza eder» (98).

Meclis, bu münakaşalardan sonra, Ankara, İstanbul ve İzmir'de altı ay süre ile sıkı yönetim uygulanmasına karar verdi (99). Mamafih, T. B. M. M., Ankara ve İzmir'deki sıkı yönetimi 19 Aralık 1955 de kaldırmıştır (100). Her üç şehirde de sıkı yönetimin devamı süresince, sıkı yönetim komutanlığı halkı tahrik edici ve heyecan uyandırıcı haber ve yazıların yayınlanmasını yasak etmiştir ki, buna tabiatile Kıbrıs konusu da dahil bulunuyordu.

(95) Nutkun metni : *Ibid.*, ss. 75 - 78

(96) *Ulus* (Ankara), 13 Eylûl 1955

(97) *Ulus* (Ankara), 13 Eylûl 1955

(98) *Ulus* (Ankara), 13 Eylûl 1955.

(99) Kararın metni : *T. C. Resmî Gazete*, 13 Eylûl 1955, no. 9102

(100) Bak.: *Düstur*, 3. Tertip, cilt 37, s. 50

6/7 Eylül olayları Amerikan hükümetinde büyük bir endişeye sebep olmuş görünüyor. Amerikan Hariciye Vekili Foster Dulles, Başvekil Adnan Menderes'e gönderdiği bir mesajda, pek de yumuşak olmayan bir tonla, şöyle diyordu : «Türkiye ve Yunanistanın hürriyetlerini idame ettirmeleri ve daha büyük ölçüde sosyal ve ekonomik gelişmeler başarmalarına yardım etmek maksadile, Birleşik Amerika 1947 denberi çok mühim gayretler sarfetmiştir. Biz bu yardımı, Türkiye ile Yunanistan arasındaki işbirliğine, nazik bir bölgede hür dünya için kuvvetli bir sed teşkil ettiğine kani olduğumuz için yaptık ve halen de yapmaktayız. Bu sed madeten zayıflatıldığı takdirde, bunun neticesi çok ciddi olabilir. Binaenaleyh, halihazır anlaşmazlıkların işbirliğinizin müessiriyetine hanel getirmemesini temin zımında her türlü gayreti sarfetmenizi ehemmiyet ve ısrarla rica ederim» (101). Başvekil Menderes de, 20 Eylülde verdiği cevabında (102), vukubulan olayların «gizli komünist teşkilâtı ve solcu unsurların» eseri olduğunu belirterek şöyle diyordu : «Türkiyenin Yunanistanla müşterek emniyet mevzuunda samimi surette teşriki mesaide bulunmaya daima büyük ehemmiyet atfetmiş olduğunu ve son pek müessif hâdiselere rağmen dostluk ve ittifakta devam etmek istediğini bir kere daha teyid etmek isterim.».

Gerçekten, Türk hükümeti, 6/7 olaylarının gerek maddi ve gerekse manevî zararlarını telâfi etmek ve bilhassa Türk-Yunan münasebetlerini düzeltmek hususunda geniş bir faaliyete başladı. Fakat hemen belirtelim ki, biraz aşağıda göreceğimiz gibi, Kıbrıs konusunda Türk görüşü değişmemekle beraber, Türk hükümetinin Yunanistana karşı davranışı, 24 Ağustos nutkunun havasından artık çok farklı idi.

6/7 Eylül olaylarında tahrip edilen dükkân ve mağaza miktarı 862 olarak tesbit edilmiştir (103). Tahrip edilen mal kıymeti kesin olarak tesbit edilememekle beraber, milyonları bulduğunda ittifak edilmiştir. Bu zararların telâfisi gayesile Kızılay Genel Merkezi, 10 ve 15 Eylülde olmak üzere 200.000 lira vermiştir (104). İstanbul Ticaret ve Sanayi Odasında kurulan özel bir komite, ilk elden çeşitli bankalardan 2 milyon lirayı aşan bir yardım sağlamıştır (105). Maarif Vekâleti de İstanbulda tahribata uğrayan rum okullarının tamiri için 150.000 liralık bir tahsisat vermiştir (106). Maliye Vekili Hasan Polatkan da, 23 Kasımda Anadolu

(101) Mesajın metni : *Ayın Tarihi*, Eylül 1955, no. 262, ss. 78 - 79

(102) Cevabın metni : *Ibid.*, ss. 79 - 81

(103) Bak.: *Hürriyet* (İstanbul), 17 Eylül 1955

(104) *Hürriyet* (İstanbul), 11 Eylül 1955 ve 16 Eylül 1955

(105) *Hürriyet* (İstanbul), 11 Eylül 1955 ve *Ulus* (Ankara), 16 Eylül 1955

(106) *Hürriyet* (İstanbul), 18 Eylül 1955

Ajansına verdiği demeçte, 7 Eylül'den bu tarihe kadar, yukarda bahis konusu ettiğimiz yardım komitesinin 2736 kişi ile 3 müessesenin zararlarını telâfi ettiğini söylemiş ve diğer taraftan, vergi mükellefi olan kişilerin uğramış oldukları zararların, vergi indirimleri için nazarı itibare alınacağını da ilâve etmiştir (107). Maddî zararların telâfisi yolunda alınan tedbirler, 1956 yılında da devam edecektir.

Diğer taraftan, 6/7 Eylül olayları dolayısıyla Dahiliye Vekili Dr. Namık Gedik 10 Eylül'de istifa etti. Dahiliye Vekâleti de, 20 Eylül'de yayınladığı bir tebliğde, 6/7 Eylül olaylarını tahkik etmek üzere 12 kişilik bir komisyon kurduğunu bildirmiştir (108). Millî Müdafaa Vekâleti de, 8 Eylül'de yayınladığı bir tebliğ ile, İstanbul'daki askerî birlik komutanlarından ihmalleri görülen Korgeneral Vedat Garan, Korgeneral Fazıl Bilge ve Tuğgeneral Nedim Erensoy'un haklarında yapılan tahkikat dolayısıyla işten el çektirildiklerini bildirmiştir (109).

Başvekâlet Müsteşarı Ahmet Salih Korur da, 15 Eylül günü Rum Ortodoks Patriği Athenegoras'ı ziyaret ederek, Başvekil Adnan Menderes'in üzüntüsünü ifade etmiş ve Patrik de hükümetin yakın alâkasından dolayı minnet ve şükranlarını ifade etmiştir. (110).

Türk Hükümeti, Türk - Yunan münasebetlerini düzeltmek için de gayrette bulunmuştur. İzmir'deki olaylar esnasında Yunan konsolosluğu da tahribata uğramıştı. İzmir Valiliği, Yunan konsolosluğuna yeni bir bina tahsis etmiş ve 24 Ekim günü bu binaya bayrak çekme merasimi yapılmıştır. Bu merasimde bir Türk ihtiram kıtası bulunduğu gibi, Türk hükümeti adına Münakalât Vekili Muammer Çavuşoğlu merasime katılmıştır. Vekil Çavuşoğlu, bu merasimde verdiği nutukta, bu merasimin Türk hükümetinin Türk - Yunan dostluğuna verdiği önemin bir delili olduğunu söylemiştir (111). Yine 24 Ekim akşamı, 6/7 Eylül'de İzmir'deki olaylar sırasında Yunan subaylarının üniformalarına karşı gösterilen hürmetsizliğin manen tamiri gayesile İzmir Orduevinde bir merasim yapılmış ve bu merasime, Türk, Yunan ve Amerikalı subaylar iştirak etmiştir (112).

Büyük Millet Meclisinin 16 Aralık tarihli toplantısında konuşan C. H. P. Lideri İsmet İnönü, İzmir'de yapılan bu merasimleri tenkid ederek şöyle demiştir: «İnsanlar arasında, fert ve cemiyet, millet ve devlet

(107) *Ayın Tarihi*, Kasım 1955, no. 264, ss. 84 - 85

(108) *Ayın Tarihi*, Eylül 1955, no. 262, s. 78

(109) *Ibid.*, s. 13

(110) *Ibid.*, s. 32

(111) Merasimin teferruatı için bak.: *Ayın Tarihi*, Ekim 1955, no. 263, ss. 101 - 103

(112) Bak.: *Ibid.*, ss. 103 - 104

olarak özür dileme âdeti vardır. Özür dilemenin ölçüsü ve usulü son derece nazik bir takdir meselesidir. 24 Ekimde İzmir'de yapılan muamele, milletlerarası hadiselerde emsali görülmemiş derecede haksız bir ölçüdür. Haksız ve mubalâğalı merasim usulleri milletimizi yaralamıştır ve zararlı olmuştur» (113).

6. 1955 Yılı'nın Sonu :

1 Kasımda, Reisicumhur Celâl Bayar, T. B. M. M. ni açış nutkuna 6/7 Eylül olayları ile başlamış ve bu olayları 1955 yılının «en mühim vakası» olarak vasıflandırmıştır. Reisicumhur, bu «çirkin» vak'anın sebebi olarak, Selânikde Atatürk'ün doğduğu eve ve konsoloslüğümüze atılan bomba olayını göstermiş ve bu çeşit olayların bir daha tekerrürüne asla müsaade edilmeyeceğini söylemiştir (114). Nutkunun dış politikaya ait kısmında da, Reisicumhur, Türk - Yunan münasebetleri hakkında şunları söylemiştir : «İki milletin yüksek menfaatleri, onların birbirleriyle iyi geçinmelerini ve dost olmalarını icap ettirmektedir. Türkiye bu prensipten ayrılmak fikrinde değildir. Yunanistanın da aynı yoldan yürümesinden büyük memnuniyet duyacaktır» (115). Türkiyenin Kıbrıs politikasına da gayet kısa temas ederek, Türk tezinin Londra konferansında ve Birleşmiş Milletlerde açıklanmış olduğunu bildirmekle iktifa etmiştir.

Kasım ayı sonunda Türkiyede bir kabine buhranı meydana geldi. Bazı kabine üyelerinin suistimallerde bulduklarına dair D. P. Meclis Grubunda yapılan ithamlar üzerine kabine 30 Kasımda istifa etti. 9 Aralıkta yeni kabineyi yine Adnan Menderes kurdu. Londra Konferansında Türk delegasyonu başkanı olan Fatin Rüştü Zorlu yeni kabineye alınmayanlar arasında bulunuyordu.

Yeni Menderes kabinesi programını Meclise 14 Aralıkta sundu. Bu programda, dış politika meselelerine gayet az temas edildiği gibi, Kıbrıs meselesi hakkında da bir cümle ile şu söyleniyordu : «Bu mesele hakkındaki görüşlerimizi olduğu gibi muhafaza etmekte olduğumuzu, herhangi bir yanlışlığa mahal bırakmak üzere burada açıkça ifade etmek isteriz» (116).

Yeni hükûmetin programı, Meclisin 16 Aralık tarihli toplantısında müzakere konusu oldu. C. H. P. adına konuşan Genel Başkan İsmet İnönü'nün 6/7 Eylül olayları hakkındaki tenkitleri bu sefer çok daha sertti. İnönü şöyle diyordu : «6/7 Eylül vukuatı daha akşam saat 19 da

(113) *Ulus* (Ankara), 17 Aralık 1955

(114) *Ayın Tarihi*, Kasım 1955, no. 264, ss. 48 - 49

(115) *Ibid.*, s. 66

(116) *Ayın Tarihi*, Aralık 1955, no. 265, s. 39

yağma ve tahrip edici karakterini meydana çıkarmış idi. Devlet reisi ve başvekilin, 6 Eylül akşamı İstanbuldan ayrıldıkları vakit, vukuattan ilk haberleri almamış oldukları fârz edilmez. Demek Haydarpaşadan ayrıldıkları zamanki hadiseler ölçü içinde idi. Ancak Sapancaya vardıkları zaman ölçülerin kaçırılmış olduğuna hükmedilmiştir... Hulâsa büyük facia ve hükûmetin bütün suçu, en hafif tarif ile şudur : Vatandaş ve yabancı İstanbul ve İzmir sâkinlerinin emniyeti korunmamıştır. İşte vukuat ile bu yakın mesuliyet ilişkisi olan ve hatta ağır suçlusu olması muhtemel bulunan Bay Adnan Menderes'in tahkikata âmir ve hâkim bulunması, kâti olarak anormal, tehlikeli derecede yanlış bir yoldur.. 6/7 Eylül vukuatından vahim bir surette mesul olan Bay Adnan Menderes'in hükûmetin başından ayrılması lâzımdır» (117). İnönü Kıbrıs konusunda da, «Kıbrıs bizim hayatî ehemmiyet mevzuumuzdur. Vaktile bu hayatî sebeple İngiltereye bırakıldı. Bugün gene bu hayatî ihtiyaç onun İngiltere elinde kalmasını icap ettirdiğine kaniiz» (118), diyordu ki, bu suretle, esas Kıbrıs konusunda hükûmet ile muhalefet arasındaki mutabakat devam etmiş oluyordu.

İnönü'nün bu tenkitlerine mukabil, Başvekil Adnan Menderes de, «Eğer vaktile Oniki adanın stratejik ve jeopolitik ehemmiyeti bakımından bazı tedbirler alınmış olsaydı, Kıbrısın bugünkü durumu jeopolitik ve stratejik bakımdan bu derece ehemmiyet arzetmezdi.» demiştir (119). Burada kullanılan «vaktile» tâbiri, şüphe yok ki, İtalya ile 10 Şubat 1947 de imzalanmış olan ve Oniki adayı Yunanistana bırakan barış andlaşmasının hazırlanma devresi olan 1946 yılına ait bulunmaktadır. Bu tarih, Boğazlar ve Doğu illerimiz üzerindeki Rus isteklerinin bütün baskısı ile hâkim olduğu bir devirdir. Böyle bir atmosferde, Oniki adayı istemenin mümkün olup olmayacağı veya istendiği takdirde Türkiyenin ne gibi durumlarla karşılaşacağı düşünölmeye değer.

1955 yılı kapanırken Türk hükûmetinin gayretlerine rağmen, Türk-Yunan münasebetlerindeki soğukluk devam etmekteydi. Yılın son günlerinde meydana gelen bir olay bunu açık olarak ortaya koymaktadır. Yunan Başvekil Karamanlis, 17 Aralık 1955 de, Yunan gazeteleri ile Atina radyosunda yayınlanan bir demecinde, Türk-Yunan münasebetlerinin düzelebilmesi için şu şartları ileri sürmüştür (120) :

1. 6/7 Eylül olaylarında zarara uğrayan Türk vatandaşı rumların zararlarının tamamen tazmini.

(117) *Ulus* (Ankara), 17 Aralık 1955

(118) *Ibid.*

(119) *Ayın Tarihi*, Aralık 1955, no. 265, s. 47

(120) *Ibid.*, s. 55

2. Türkiyedeki rum azınlığın âtisi hakkında teminat verilmesi

3. 6/7 Eylûl suçlarının cezalandırılması.

4. Balıkçılık hakkında daha önce yapılmış bulunan anlaşmaya benzer yeni bir anlaşmanın yapılması.

Bu isteklere bakıldığı takdirde, XIX, yüzyılın bilhassa ikinci yarısında, Balkan meseleleri veya azınlıklar meseleleri dolayısıyla Rusya veya diğer Avrupa devletleri tarafından Osmanlı Devletine verilen notalardaki talepleri hatırlamamak imkânsızdır :

Hariciye Vekâleti Matbuat Bürosu'ndan 21 Aralıkta yayınlanan bir tebliğ bu istekleri teker teker ele alarak cevaplandırıyordu. (121). Fakat şahsî kanaatimiz odur ki, adetâ bir şantaj mahiyetinde olan bu harekete Hariciye Vekâletince verilen cevap hareketin lâıyk olduğu sertlikte olmamıştır. Bunun da sebebinin, herşeye rağmen Türk hükûmetinin Türk - Yunan münasebetlerini yeni bir şertleşme yoluna sokmamak hususundaki endişesi olduğunu sanıyoruz. Hariciye Vekâleti tebliği şöyle sonuçlanıyordu : «Türkiye Hükûmeti, bu hâdiselerin başka şekilde gösterilmesine, onun hakiki mahiyeti ile kabili telif olmayan bir tarzda bir takım siyasî istismarlara mevzu yapılmasına asla rıza gösteremez ve Türkiye Hükûmetinin şimdiye kadar ızhar ettiği hayırhahlık ve hüsnüniyet hislerinin Yunan hükûmetinde hâkim olmasını bekler».

7. Sonuç :

1955 yılında Kıbrıs konusunda Türk Kamu oyunun ve Türk hükûmetinin davranış gelişmelerini şu anahatlarla çizmek mümkündür : Türk kamu oyu, Londra konferansına kadar olan devrede, daha önce de olduğu gibi, Kıbrıs meselesine karşı yoğunluğunu arttıran bir ilgi göstermiştir. Türk kamu oyunun Yunanistana karşı olan durumu da gittikçe sertleşmiştir. Londra Konferansının önemi, 28 Ağustos katliâmı rivayetleri ve kamu oyunun baskısı karşısında, 24 Ağustostan 7 Eylüle kadar olan iki haftalık devrede, Türk hükûmetinin de, gerek Kıbrıs meselesindeki tutumu ve gerekse Yunanistana karşı davranışı sertleşmiştir. Demek ki, iki hafta süre ile, Türk kamu oyu ile Türk hükûmeti arasında tam bir davranış uygunluğu mevcut olmuştur. Lâkin 6/7 Eylûl olayları, hükûmetin durumunu ve bilhassa Yunanistana karşı tutumunu birdenbire değiştirmiş ve yumuşatmıştır. Yani 24 Ağustostan önceki devreye dönmüştür. Buna karşılık, 6/7 Eylûl olayları Türk kamu oyunun durumunda herhangi bir değişiklik meydana getirmediği gibi, hem Kıbrıs karşı ilgisi, hem de Yunanistana karşı hislerindeki sertlik daha da artmıştır. 1955 yılının ikili grafiğinin genel durumu budur.